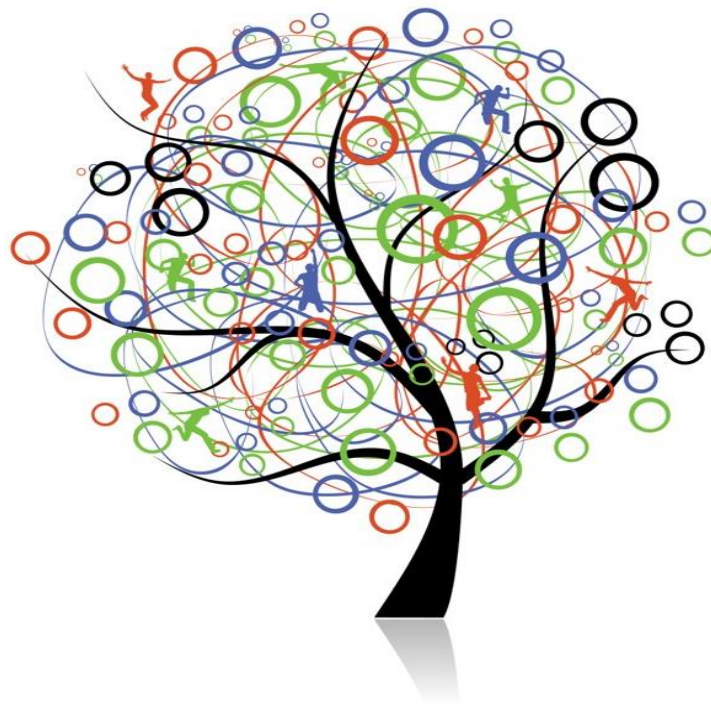

Partnerskapets samverkanspilot:
Stöd för implementering av kunskapsstödet
Insatser för att motverka fortsatt
normbrytande beteende och återfall i brott
Slutrapport

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Sammanfattning	4
Begrepp och förkortningar	6
Inledning	7
Uppföljning och utvärdering	7
Syfte med samverkanspiloten	7
Bakgrund och förarbete	8
Behov utifrån Socialstyrelsens kunskapsstöd	8
Arbetsgrupp tog fram plan för en samverkanspilot	8
Erbjudande om att delta skickades ut via RSS	9
Varför tackade vissa kommuner nej?	9
Organisation	10
Projektledare och projektmedarbetare	10
Strategiska gruppen	10
Operativa gruppen	10
Aktiviteter	11
Introduktion till samverkanspiloten och kunskapsstödet	12
Föreläsning om risk, behov och mottaglighet (RBM)	12
Samla metodföreträdare	14
Introduktion till avtalssamverkan	15
Uppföljning och utvärdering – övergripande resultat	15
Samverkanspiloten i sin helhet	15
Tidigare kunskaper om RBM-modellen	16
Förutsättningarna att implementera kunskapen från kunskapsstödet	16
Användningen av öppenvårdsinsatser respektive standardiserade bedömningsmetoder	17
Öppenvårdsinsatser	17
Standardiserade bedömningsmetoder	18

Kommunernas behov av förändringar och stöd	19
Behov av att använda och få tillgång till fler av de rekommenderade insatserna respektive standardiserade bedömningsmetoder	19
Behov av att problematiken och arbetet förankras i ledningen och att de tar ett tydligt ansvar.....	19
Behov av samverkan med andra kommuner och stadsdelsförvaltningar.....	19
Behov av att utveckla samverkan inom socialtjänsten	20
Behov av att utveckla samverkan mellan olika aktörer utanför socialtjänsten....	20
Behov av att utveckla arbetet med att skapa mottaglighet och motivation för insatserna hos barn och föräldrar	20
Behov av att RSS tar en central roll i utvecklingsarbetet	20
Behov av stöd nationellt	20
Fortsätta arbetet under 2023	21
Regeringsuppdrag med beröringspunkter	21
Lärandeseminarium, Spridningskonferens och Kunskapsguiden	22
Avslutande kommentarer	22

Sammanfattning

Under 2023 genomförde Socialstyrelsen i samverkan med SKR (Sveriges kommuner och regioner) och RSS (Regionala samverkans- och stödstrukturer) inom ramen för Partnerskapet till stöd för kunskapsstyrning i socialtjänsten samverkanspiloten *Stöd för implementering av kunskapsstödet Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott*.

Bakgrunden var både ett uttalat behov hos RSS och kommunerna och en samhällelig kontext i form av en kommande ny socialtjänstlag med fokus på förebyggande och kunskapsbaserat arbete samt att barn och ungas utsatthet för och involvering i grov kriminalitet hade blivit en stegrande samhällsfråga.

Under hösten 2022 skickades ett erbjudande ut, via RSS, till alla kommuner i landet att delta i samverkanspiloten. En viktig förutsättning för att en kommun skulle kunna delta var att kommunen var öppen för att ha personal delaktiga i alla samverkanspilotens aktiviteter, under hela året. Ytterligare en förutsättning var att det fanns en utpekad regional kontaktperson som kunde ta det regionalt samordnande ansvaret.

I slutändan var det 65 kommuner (inklusive 12 st stadsdelsförvaltningar) i 14 län som deltog i samverkanspiloten.

Utvärderingen pekar på olika anledningar till att inte fler kommuner deltog – exempelvis tid och resursbrist, konkurrerande utvecklingsarbeten och svårigheter att inom länet finna resurser till en sådan samordnade regional roll som krävdes.

Arbetet under året bestod i huvudsak av följande aktiviteter:

- Introduktion till samverkanspiloten och kunskapsstödet
 - Regionala halvdagsseminarier som bestod av föreläsning av Socialstyrelsen och workshop ledd av regionala utvecklingsledare.
- Föreläsning om risk, behov och mottaglighet (RBM)
 - Nationella heldagsföreläsningar av Socialstyrelsen och extern forskare. Även kortare digitala varianter. Till föreläsningarna kopplades efterföljande regionala workshops.
- Samla metodföreträdare
 - Nationella halvdagsseminarier med presentationer av företrädare för de metoder som ges som exempel i kunskapsstödet rekommendationer.
- Introduktion till avtalssamverkan och andra samverkansformer
 - Nationella digitala seminarier av SKR med syfte att berätta om hur avtalssamverkan kan öka tillgängligheten av de rekommenderade insatserna.

Målgruppen i de olika aktiviteterna skiftade, men i huvudsak var det handläggare och utförare och deras nära chefer som har deltagit i aktiviteterna.

I var och en av aktiviteterna deltog sammanlagt mellan ca 200–800 personer. Oftast från i stort sett alla kommuner.

73 procent av kommunerna som deltog var ganska eller mycket nöjda med samverkanspiloten i sin helhet. 67 procent av kommunerna svarade att konceptet i ganska eller mycket hög utsträckning medfört en ökad kunskap om målgruppens behov samt vilka rekommenderade insatser som finns för målgruppen. 83% svarade att samverkanspilotens koncept, i ganska eller mycket hög utsträckning, kan användas för spridning och implementering av andra kunskapsstöd.

Under diskussionerna i de regionala workshoparna har kommunerna lyft ett antal olika behov av förändring och stöd. Bland annat behov av att utveckla samverkan kring de här frågorna både inom socialtjänsten, med andra aktörer inom kommunen och med andra kommuner. I denna utveckling av samverkan beskrivs på olika sätt hur RSS kan ha en viktig roll. Det beskrivs också ett behov av att öka tillgången till och användningen av både de standardiserade bedömningsmetoderna och de rekommenderade insatserna. I utvecklingsarbetet beskrivs också vikten av att sätta ledningen på banan, bland annat med en förhoppning om ökade resurser. Det framkommer också behov av olika former av stöd nationellt ifrån.

Utvärderingens lägesbeskrivning av kommunernas arbete idag visar att vanligaste öppenvårdsinsatsen är stödsamtal. Vissa av de metoder som ges som exempel i kunskapsstödet rekommendationer har använts i ganska hög utsträckning, till exempel KOMET (34%) och FFT (41%), medan andra av bara några få av kommunerna och vissa inte av någon kommun alls.

Under våren 2024 genomfördes en del efterföljande arbete till samverkanspiloten, till exempel ett Lärandeseminarium där alla RSS och kommuner i samverkanspiloten var inbjudna. Under våren publiceras också material från samverkanspiloten på Kunskapsguiden, som stöd för alla kommuner i landet. Under hösten 2024 planeras ett Spridningsseminarium.

Både RSS och kommuner har uttryckt ett fortsatt tydligt behov av stöd för implementering av kunskapsstödet och dess rekommenderade insatser. RSS och enskilda kommuner behöver se över hur detta kan utvecklas lokalt och regionalt. Men det är också tydligt att det finns ett fortsatt behov av stöd nationellt ifrån. Socialstyrelsen och SKR kommer se över vilka möjligheter det finns till olika former av sådana relevanta stöd framöver.

Begrepp och förkortningar

RSS – Regionala samverkans- och stödstrukturer

De regionala samverkans- och stödstrukturerna verkar på länsnivå, för samverkan och utveckling. På regional och lokal nivå bidrar RSS till utvecklingen av evidensbaserad praktik anpassat till regionala och lokala prioriteringar, vilket kan innebära att:

- identifiera behov av kunskapsutveckling
- samla och sprida bästa tillgängliga kunskap och beprövad erfarenhet
- stödja systematisk uppföljning och analys
- stödja systematiskt förbättringsarbete och implementering
- stödja kompetensutveckling.

RBM – Risk Behov och Mottaglighet

Ett vetenskapligt grundat ramverk som utgår från principerna om risk, behov och mottaglighet och som utgör en modell för bedömning och behandling.

Inledning

Under 2023 genomförde Socialstyrelsen i samverkan med SKR och RSS inom ramen för Partnerskapet till stöd för kunskapsstyrning inom socialtjänst samverkanspiloten *Stöd för implementering av kunskapsstödet Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott*.

Syftet med den här rapporten är att beskriva bakgrunden och förarbetet till samverkanspiloten, vad som genomfördes samt vad utvärderingarna har visat.

I samverkanpiloten har både enskilda kommuner och enskilda stadsdelsförvaltningar ingått. Framöver i rapporten kommer det enbart stå ”kommuner”, och inbegriper då även de enskilda stadsdelsförvaltningarna.

Uppföljning och utvärdering

Uppföljning och utvärdering av samverkanspiloten gjordes på flera olika vis.

Kansliet för Partnerskapet har genomfört en uppföljning av hur process och genomförande har fungerat för samverkanspilotens olika aktörer. Informationen har inhämtats från RSS i Partnerskapet, operativ och strategisk grupp genom enkäter, intervjuer och gruppdiskussioner.

Socialstyrelsen har genomfört en uppföljning av kommunernas arbete med kunskapsstödet och dess rekommenderade insatser samt en uppföljning av aktiviteterna i samverkanspiloten. Informationen har inhämtats genom tre enkäter som skickats ut till samverkanspilotens lokala kontaktpersoner i kommunerna.

Uppföljning och utvärdering har även gjorts utifrån dokumentationen från de två workshops som har genomförts i varje län, i synnerhet den efter RBM-föreläsningen. Projektledningen har fått ta del av dokumentationen från alla de workshoppar som genomfördes regionalt.

Resultat från uppföljningen och utvärderingen redovisas både löpande i rapporten, och mer samlat mot slutet.

Syfte med samverkanspiloten

Syftet med samverkanspiloten var att förbättra förutsättningarna för kommunerna att implementera och använda kunskapen i kunskapsstödet i praktiken samt på sikt någon eller några av de rekommenderade insatserna, för att på så vis öka förutsättningarna för att fler barn på sikt skulle kunna erbjudas vetenskapligt utvärderade insatser med påvisat gynnsamma effekter avseende minskat normbrytande beteende och kriminalitet.

Ytterligare ett syfte var att följa upp och ta med sig erfarenheter gällande samverkanspilotens process och genomförande, för att på så vis kunna utveckla arbetet framöver gällande nationellt och regionalt stöd till implementering av kunskapsstöd.

Bakgrund och förarbete

Behov utifrån Socialstyrelsens kunskapsstöd

Socialstyrelsen publicerade 2021 kunskapsstödet Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott, med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år.

Under arbetet med kunskapsstödet framkom ett tydligt behov av stöd för implementering. Huvudmannagruppen, som består av politiska företrädare från kommun och region, identifierade området som är aktuellt i kunskapsstödet som viktigt och prioriterat samt behovet att kommunerna får stöd att använda den kunskap som finns. Det är också värt att betona att det här behovet framkom i en samhällelig kontext där det dels började pratas allt mer om den nya socialtjänstlagen med fokus på bland annat förebyggande och kunskapsbaserat arbete, men också under en tid när barn och ungas utsatthet för och involvering i grov kriminalitet blev en stegrande samhällsfråga.

Mot denna bakgrund tog Socialstyrelsen, SKR och RSS under våren 2022 ett gemensamt beslut om att ta fram en plan för en samverkanspilot inom ramen för Partnerskapet med fokus på att stödja kommunerna att använda kunskapen och de rekommenderade insatserna.

Arbetsgrupp tog fram plan för en samverkanspilot

En arbetsgrupp med representanter från Socialstyrelsen (2 st) SKR (2 st) och RSS (4 st) fick uppdraget att ta fram planen. Uppdraget var att gemensamt formulera mål, identifiera och utforma aktiviteter samt göra en ansvarsfördelning mellan de olika aktörerna.

Utvärderingen visar att samtliga i arbetsgruppen ansåg att det var ett bra sätt att arbeta och att man var nöjd med resultatet av arbetet, det vill säga den plan som togs fram. Man ansåg även att tiden var tillräcklig för att formulera plan med aktiviteter. Flera nationella representanter lyfte att det vore bra om kansliet för Partnerskapet skulle kunnat vara med under en större del av arbetet för att se till att frågor lättare kunde lösas ut i stunden.

Erbjudande om att delta skickades ut via RSS

Planen presenterades i september 2022 för RSS-nätverket. Efter vissa justeringar skickades ett erbjudande ut till landets alla kommuner om att ingå i samverkanspiloten. Erbjudandet spreds genom RSS, med stöd av tre olika material/underlag:

- Ett längre PM riktat till RSS med en beskrivning av samverkanspilotens bakgrund, syfte och aktiviteter. De planerade aktiviteterna beskrevs detaljerat samt roller, ansvar och tidsåtgång.
- Ett kortare PM riktat till kommunerna med en beskrivning av bakgrund, syfte och aktiviteter.
- Ett PPT material med tal-manus för RSS att använda för att presentera erbjudandet för kommunerna.

Erbjudandet delades till samtliga RSS i slutet av september. De hade då ca tre månader på sig att informera och förankra erbjudandet med länets kommuner samt få svar om vilka kommuner som önskade delta.

En viktig förutsättning för att en kommun skulle kunna delta var att kommunen var öppen för att ha personal delaktiga i alla samverkanspilotens aktiviteter, under hela året. Ytterligare en förutsättning var att det fanns en utpekad regional kontaktperson som kunde ta det regionalt samordnande ansvaret.

I slutändan var det 65 kommuner (inklusive 12 st stadsdelsförvaltningar) i 14 län som valde att delta. Bland dessa både små, medelstora och stora kommuner – till exempel Mörbylånga, Västerås och Stockholm stad.

Resultatet från de enkäter som skickades ut till RSS-representanterna i Partnerskapet visar att 59% ansåg att det skett en tillräcklig förankring och 29% svarade att det delvis hade gjort det. De flesta hade delat informationen till socialchefer eller socialchefer tillsammans med IFO-chefer. 75% av RSS-representanterna svarade att materialen/underlagen hade varit användbara.

Varför tackade vissa kommuner nej?

En viktig kunskap för att kunna förbättra genomförandet i kommande arbeten är att förstå varför vissa RSS och kommuner inte valde att vara med och tackade nej. RSS-representanterna i Partnerskapen har svarat både genom enkät samt fört dialog kring frågan. Här är några anledningar som återkommer:

- Tid och resursbrist
- Hög arbetsbelastning
- Konkurrerande pågående utvecklingsarbeten
- Prioriteringar för året är redan satta

- Kort varsel för att ge svar för deltagande

Ytterligare en bakgrund till att vissa kommuner inte deltog i samverkanspiloten är svårigheter att inom länet finna resurser till en sådan samordnade regional roll som krävdes.

Organisation

Projektledare och projektmedarbetare

Thomas Jonsland, Socialstyrelsen, var projektledare, i nära samverkan med Helena Wiklund, SKR. Under arbetets gång var ytterligare flera medarbetare involverade i arbetet, både från Socialstyrelsen och SKR. Thomas, Helena och projektmedarbetare träffades och mejlades kontinuerligt vid behov. Ansvar delades också för möten och aktiviteter.

Strategiska gruppen

Den strategiska gruppen hade en övergripande styrande roll. Den strategiska gruppen bestod av Annika Öquist (enhetschef Socialstyrelsen), Johanna Kumlin (enhetschef Socialstyrelsen), Mari Forslund (sektionschef SKR), Tanja Mårtensson (RSS Dalarna), Projektledaren var föredragande. Kansliet i Partnerskapet modererade och förberedde gruppens möten. Gruppen har haft nio digitala möten, mellan den 8/12 2022 och 19/2 2024. Ytterligare ett möte är inplanerat i maj 2024.

Den strategiska gruppen fick under ett av sina möten möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter av arbetet. Då beskrevs att mötena har fungerat bra, varit effektiva och haft bra framdrift. Kansliet i Partnerskapet ansågs ha haft en viktig samordnande roll för mötena.

Synpunkter framkom om att i framtiden överväga att ha med två RSS-representanter i den strategiska gruppen, till exempel en från en större och en från en mindre RSS, för att få mer differentierade inspel samt göra gruppen mindre sårbar vid eventuell frånvaro av RSS-representant.

Vidare beskrevs nyttan av att ansvarig medarbetare från samordnande part – projektledaren – har deltagit i den strategiska gruppen, då länken mellan den operativa och strategiska gruppen är värdefull för kontinuiteten och förståelsen för de frågeställningar som lyfts i de olika grupperingarna.

Operativa gruppen

Den operativa gruppen hade ett samordnande ansvar för de kommuner som deltog i samverkanspiloten. Gruppen hade också en viktig roll i planering inför aktiviteter och i vissa fall även i själva genomförandet av aktiviteterna. Gruppen bestod av en, i vissa

fall flera, representanter för varje län där det fanns kommuner som deltog i samverkanspiloten. Dessa kallades för regionala kontaktpersoner, och var hämtade från RSS. Gruppen bestod av 25 personer och träffades, ledd av projektledaren, vid 7 tillfällen, 2 timmar per gång, mellan den 8/12 2022 och 31/1 2024. Ytterligare ett möte är inplanerat i april 2024. Utöver dessa möten fanns ett digitalt samarbetsrum tillgängligt för gruppen, där aktuella dokument delades och frågor kunde ställas.

Varje kommun som deltog i samverkanspiloten hade en lokal kontaktperson, som hade ansvar att samordna arbetet lokalt. Den regionala kontaktpersonen hade ansvar att samordna arbetet regionalt, i synnerhet genom de lokala kontaktpersonerna.

Den operativa gruppen har via en enkät fått svara på frågor gällande sin roll under genomförandet av aktiviteterna. Drygt 70 % ansåg att det var tydligt vad som förväntades av dem utifrån hur uppdraget var beskrivet i planen vad gäller genomförande av aktiviteter. Någon hade synpunkter om att det hade behövt ägnas mer tid på hemmaplan åt information och förankring av arbetet, vilket inte fanns med i beskrivningen i planen. De flesta i operativa gruppen bedömde att de hade lagt ner mellan 5–14 dagar på samverkanspiloten.

Majoriteten av operativa gruppen tycker att gruppen har bidragit till stöd på hemmaplan. Den har bland annat bidragit till att det varit lättare att hålla den röda tråden i arbetet och minskat på tiden för förberedelser samt skapat mer tydlighet i uppdraget. Att kunna föra en dialog sinsemellan och dela erfarenheter har varit värdefullt. En övervägande majoritet tycker att den operativa gruppen har träffats i lagom utsträckning, likaså att dokumentationen från mötena varit bra och till nytta.

Aktiviteter

Huvuddelen av arbetet inom ramen för samverkanspiloten genomfördes under 2023. Vissa efterföljande aktiviteter planeras genomföras under 2024.

Genom att en kommun valde att ingå i samverkanspiloten förutsattes också att personal från kommunen deltog i var och en av de aktiviteter som ingick i arbetet under 2023. Exakt vilken målgrupp och antal personal som bedömdes relevanta för respektive aktivitet skiftade mellan de olika aktiviteterna, men för varje aktivitet beskrevs i planen ett minimumantal av personal samt vilken roll dessa förväntades ha.

De inspelningar, stödmaterial och ppt-material som under året togs fram kopplade till de olika aktiviteterna fanns tillgängliga enbart för de kommuner som deltog i samverkanspiloten. Under våren 2024 är planen att dessa material ska göras tillgängliga för alla kommuner på Kunskapsguiden.se.

Introduktion till samverkanspiloten och kunskapsstödet

I samarbete med de regionala kontaktpersonerna genomförde projektledningen under februari till april en introduktion till samverkanspiloten och kunskapsstödet i var och en av de län som ingick i samverkanspiloten.

Syftet med aktiviteten var att ge relevant personal i varje kommun kännedom om samverkanspiloten och kunskapsstödet samt fördjupad kunskap om hur man i kommunen kan arbeta utifrån kunskapsstödet.

Målgruppen var socialsekreterare, samordnare, verksamhetsutvecklare samt nära chefer för både myndighetsutövning och utförare samt ytterligare personer som kommunerna bedömde det som relevant för.

Introduktionen bestod av en presentation av samverkanspiloten samt en föreläsning på ca 1 timme om kunskapsstödet, med möjlighet att ställa frågor.

Direkt efter föreläsningen följde en workshop på ca 1–1,5 timmar som de regionala kontaktpersonerna hade ansvar för. Syftet med workshopen var att landa i vad kommunerna redan gjorde på området och vad man såg behov av och möjlighet till att göra framöver. Innan introduktionen tog projektledningen fram ett stöd till de regionala kontaktpersonerna inför att de skulle ta ansvar för dessa workshops.

Sammanlagt tog introduktionen ca 3–3,5 timmar.

Under våren spelade Socialstyrelsen in presentationen och föreläsningen, som gjordes tillgänglig för alla kommuner i samverkanspiloten, som ett komplement.

Uppföljning och utvärdering

På introduktionerna deltog alltifrån ett tiotal personer till över hundra, beroende på antal och storlek på kommunerna i respektive län. Resultat från enkäterna visar att i stort sett alla kommuner deltog i aktiviteten, förutom ett fåtal. Enkäterna visar vidare att 71% av kommunerna var ganska eller mycket nöjda med aktiviteten.

Föreläsning om risk, behov och mottaglighet (RBM)

Medarbetare på Socialstyrelsen, i samarbete med en extern forskare, genomförde i maj, juni och september föreläsningar om risk, behov och mottaglighet (RBM) och de rekommenderade insatserna. Principerna om risk, behov och mottaglighet (RBM) utgör en forskningsbaserad modell för bedömning och behandling av normbrytande/kriminellt beteende. Socialstyrelsens kunskapsstöd inklusive de insatser som rekommenderas har sin grund i denna modell.

Syftet med aktiviteten var att beskriva RBM-modellen och hur den kan tillämpas i socialtjänstens arbete med barn och unga. Målet med aktiviteten var att öka

deltagarnas förståelse av vad som behöver utvecklas i den egna verksamheten för att kunskapsstödet skulle kunna implementeras lokalt.

Målgrupp var arbetsledande chefer, verksamhetsutvecklare, metodstödare eller motsvarande samt socialsekreterare.

Föreläsningen genomfördes som heldagar på plats i Stockholm. Fyra olika tillfällen fanns att välja mellan för kommunerna. Dessutom genomfördes en kortare digital variant, som ett alternativ för de som inte hade möjlighet att delta på plats.

Den digitala versionen av föreläsningen spelades in och fanns under resten av året tillgänglig för kommunerna, så även ppt-materialet.

De regionala kontaktpersonerna hade ansvar för att följa upp aktiviteten regionalt i form av en workshop på 1–2 timmar tillsammans med kommunerna. Innan aktiviteten tog projektledningen fram ett stöd till de regionala kontaktpersonerna inför att de skulle leda dessa workshops.

Uppföljning och utvärdering

På var och en av heldagsföreläsningarna i Stockholm deltog ca 100 personer. På den digitala versionen deltog ca 400 personer.

Resultat från enkäterna visar att i stort sett alla kommuner deltog på någon av föreläsningarna, förutom ett fåtal. Enkäterna visar vidare att 87% av kommunerna var ganska eller mycket nöjda med föreläsningen. 77% svarade att de anser att syftet uppnåddes med dagen, dvs. att de fick en beskrivning av RBM-modellen och hur den kan tillämpas i socialtjänstens arbete med barn och unga med normbrytande beteende/kriminalitet. Det var vidare 49% som svarade att RBM-dagen ökade deltagarnas förståelse (helt och hållet eller till stor del) om vad som behöver utvecklas för att kunskapsstödet ska kunna implementeras lokalt.

De regionala kontaktpersonerna hade ansvar både för en efterföljande workshop till dessa föreläsningar och till den workshop som ingick i *Introduktion till samverkanspiloten och kunskapsstödet*. Resultat från enkäterna visar att 71% av deltagarna på dessa workshops var ganska eller mycket nöjda. Nedanstående några exempel på kommenterar om detta från kommuner eller RSS:

- Bra tillfälle att träffa representanter från andra kommuner för att höra deras idéer kring hur det ska vara möjligt att erbjuda insatser, samt tillfälle att diskutera med närliggande kommuner om möjliga framtida samarbeten
- Bra att man kan nätverka och utbyta idéer med andra kommuner i samma "fas"
- Att kunna framföra svårigheter för små kommuner och se potentiella lösningar i samverkan.

Samla metodföreläsare

Projektledningen samlade, i oktober och november, under två olika digitala halvdagsseminarier föreläsare för de metoder som ges som exempel i kunskapsstödet rekommendationer.

Syftet var att kommunerna genom att få lyssna på metodföreläsare skulle få tillräcklig information för att kunna veta hur de kan arbeta vidare med att använda metoderna.

Målgrupp var samordnare, verksamhetsutvecklare och verksamhetsnära chefer så som enhetschefer/gruppchefer samt avdelningschefer eller liknande, både för myndighetsutövning och utförare.

Halvdagsseminarierna genomfördes med två olika grupperingar av föreläsare för de metoder som hade en föreläsare i Sverige. Vid den ena träffen samlades föreläsare för metoderna BSFT, FFT, MST och TFCO (föreläsare för MDFT var sjuk). Vid den andra träffen samlades föreläsare för Komet, SNAP och COPE. Vid den andra träffen gav projektledningen dessutom kort information om de metoder som då inte hade någon svensk föreläsare – Triple P, De otroliga åren, Coping Power Program (CPP) och Dina-programmet.¹

Upplägget för båda träffarna var att föreläsarna under ca 20–30 minuter presenterade respektive metod. Presentationen skulle inbegripa en kort beskrivning av vad metoden innebär och hur den genomförs samt hur möjligheterna ser ut för en kommun att börja använda metoden, och hur kommunen i sådana fall går till väga. I presentationen skulle det också ingå en beskrivning av kostnaden för kommunen att börja använda metoden och hur mycket tids- och personresurser som till exempel utbildning kräver. Möjlighet fanns även för kommunerna att ställa frågor till föreläsarna.

De två skilda grupperingarna av föreläsare samlades vid två tillfällen vardera.

Webinarierna spelades in och var tillgängliga för de som hade anmält sig under två veckor. Föreläsarnas ppt-material och kontaktuppgifter mejlades ut till deltagarna.

Uppföljning och utvärdering

Vid varje tillfälle deltog drygt 100 personer.

Resultat från enkäterna visar att i stort sett alla kommuner deltog i aktiviteten, förutom ett fåtal. Enkäterna visar vidare att 65% av kommunerna var ganska eller mycket nöjda med aktiviteten. Nedanstående några exempel på kommentarer om detta från kommunerna:

¹ BSFT - Brief Strategic Family Therapy. FFT - Funktionell familjeterapi. MST - Multisystemisk terapi. TFCO - Treatment Foster Care Oregon. MDFT - Multidimensionell familjeterapi. SNAP - Stop Now And Plan. COPE - Community Parent Education.

- Ett stöd för att inom den egna organisationen planera och utveckla arbetet med RBM
- Att man fick en överblick av flera metoder på samma gång
- Bra att få en överblick avseende tidsåtgång och kostnader.

Introduktion till avtalssamverkan

SKR genomförde i november i samarbete med projektledningen en introduktion till avtalssamverkan och andra samverkansformer.

Syftet med aktiviteten var att ge en introduktion till vad avtalssamverkan är, förutsättningar för avtalssamverkan och specifikt hur det kan förbättra förutsättningarna för ökad tillgänglighet av kunskapsstödet rekommenderade insatser.

Målgrupp för aktiviteten var framför allt avdelningschefer eller liknande, men även samordnare, verksamhetsutvecklare och verksamhetsnära chefer så som enhetschefer/gruppchefer både för myndighetsutövning och utförare.

Aktiviteten genomfördes digitalt vid två tillfällen, 2 timmar per gång. En förinspelad föreläsning på 45 minuter följdes av en möjlighet till diskussion och att ställa frågor.

Var och en av de två tillfällena spelades in, och inspelningen var tillgänglig för deltagarna i två veckor efteråt.

Uppföljning och utvärdering

Över 200 personer hade anmält sig till de två tillfällena. Dessa fick ta del av inspelningen i efterhand. Vid själva sändningstillfällena var det ca 60–70 per tillfälle som deltog via länk.

Resultat från enkäterna visar att ungefär 2/3-delar av kommunerna deltog i aktiviteten. Enkäterna visar vidare att 39% av kommunerna var ganska eller mycket nöjda med aktiviteten. I enkäterna angav vidare 41 % att samverkanspiloten i ganska eller mycket hög utsträckning medfört ökade kunskaper om hur kommunen kan gå till väga för att föra in de rekommenderade insatserna via exempelvis avtalssamverkan med andra kommuner eller via andra samverkansformer.

Uppföljning och utvärdering – övergripande resultat

Samverkanspiloten i sin helhet

Resultatet från enkäterna till de kommuner som deltog visar att 73% var ganska eller mycket nöjda med samverkanspiloten i sin helhet.

83% svarade att samverkanspilotens koncept, i ganska eller mycket hög utsträckning, kan användas för spridning och implementering av andra kunskapsstöd som Socialstyrelsen kommer att publicera. Medan 46 % angav att samverkanspilotens

koncept i ganska eller mycket hög utsträckning skapat förutsättningar att omsätta kunskapen i kunskapsstödet i praktiken. Och 67% svarade att konceptet i ganska eller mycket hög utsträckning medfört en ökad kunskap om målgruppens behov (dvs. kunskap om relevanta risk- och skyddsfaktorer avseende barn med normbrytande beteende och kriminalitet) samt vilka rekommenderade insatser som finns för målgruppen.

Resultatet från enkäterna till operativa gruppen visar att drygt hälften av de regionala kontaktpersonerna instämmer i att samverkanspiloten som helhet har bidragit till att uppnå syftena. Bland annat anser man att kommunerna har blivit mer medvetna om vad som saknas och vad som skulle behöva göras framåt. Samverkanspiloten har fungerat som en ögonöppnare för kommunerna.

Tidigare kunskaper om RBM-modellen

I enkäterna till kommunerna fick de bland annat svara på olika frågor om arbetet med RBM-modellen.

På frågan om personalen kände till RBM-modellen innan samverkanspiloten svarade 16 % av kommunerna att merparten av personalen gjorde det, 57% svarade att enstaka ur personalen gjorde det och 25% uppgav att personalen i kommunen inte alls kände till RBM-modellen innan.

På frågan om kommunen gör en bedömning av vilka riskfaktorer som påverkar och driver det enskilde barnets normbrytande beteende och/eller kriminalitet svarade 6% ”alltid” och 34% svarade ”i enstaka fall eller aldrig”.

På frågan om kommunen erbjuder målgruppen vetenskapligt utvärderade insatser som bygger på social inlärningsteori och KBT svarade 28% av kommunerna att de alltid eller oftast gör det. Detta resultat kan behöva studeras vidare utifrån vad som framkommer i tabellen (se bilaga) om vilka insatser som används för målgruppen.

Förutsättningarna att implementera kunskapen från kunskapsstödet

Andelen kommuner som svarar att samverkanpiloten har skapat förutsättningar att omsätta kunskapen i kunskapsstödet i praktiken är lägre än de som svarar att de på olika sätt är nöjda med de olika aktiviteterna i piloten (se ovan om nöjdhet). Exempelvis svarar 46 % att samverkanpilotens koncept i ganska eller mycket hög utsträckning skapat förutsättningar att omsätta kunskapen i kunskapsstödet i praktiken.

Av de svarande är det 41 % som anger att samverkanspiloten i ganska eller mycket hög utsträckning medfört ökade kunskaper om hur kommunen kan gå till väga för att föra in de rekommenderade insatserna via exempelvis avtalssamverkan med andra kommuner eller via andra samverkansformer.

Det är vidare 49% som svarar att RBM-dagen ökade deltagarnas förståelse (helt och hållet eller till stor del) om vad som behöver utvecklas för att kunskapsstödet ska kunna implementeras lokalt.

Det är 67% som svarar att konceptet i ganska eller mycket hög utsträckning medfört en ökad kunskap om målgruppens behov (dvs. kunskap om relevanta risk- och skyddsfaktorer avseende barn med normbrytande beteende och kriminalitet) samt vilka rekommenderade insatser som finns för målgruppen.

Användningen av öppenvårdsinsatser respektive standardiserade bedömningsmetoder

I enkäterna fick kommunerna även svara på vilka öppenvårdsinsatser respektive standardiserade bedömningsmetoder för barn i åldrarna 6–17 år med normbrytande beteende eller kriminalitet som de hade använt under 2022/23.

Enkäterna användes som ett underlag för den workshop som genomfördes regionalt efter RBM-föreläsningen. Enkäterna var också tänkta att ge en bild av hur kommunernas behov av fortsatt utvecklingsarbete ser ut.

Öppenvårdsinsatser

När det gäller öppenvårdsinsatserna är stödsamtal till ungdomar (93%) respektive stödsamtal till föräldrar (91%) de vanligaste förekommande insatserna. Ospecificerad familjebehandling och kontaktperson/familj är även vanligt förekommande insatser, liksom motiverande samtal.

I kunskapsstödet nämns COPE, Triple P, KOMET och De otroliga åren som exempel på beteendebaserade föräldraskapsstödprogram som rekommenderas. KOMET är den av dessa metoder som flest kommuner uppger att de använder (34%). Ingen kommun uppger användning av Triple P och det är få som uppger användning av de andra två namngivna metoderna.

I kunskapsstödet anges även multimodala KBT-baserade färdighetsträningsprogram som effektiva för målgruppen. Här nämns de namngivna metoderna Coping Power Program, Dina-programmet och SNAP. Ingen av kommunerna uppger användning av dessa metoder, vilket kan förklaras av att inte någon av dessa metoder funnits tillgängliga i Sverige under de senaste åren. Detta är dock på väg att förändras. Sedan 2023 pågår ett pilotprojekt på Karolinska institutet som implementerar och utvärderar Coping Power Program i svensk socialtjänst och en enskild privat aktör har långt gångna planer att inom kort erbjuda SNAP i Sverige.

Den vanligaste använda namngivna metoden av de strukturerade familjebehandlingar som rekommenderas i kunskapsstödet är FFT. Det är 41% av kommunerna som uppger att de använt sig av FFT för målgruppen. En annan strukturerad

familjebehandling som nämns i kunskapsstödet är MST, den används av 14% av kommunerna. De övriga två namngivna metoderna under denna insatstyp är BSFT och MDFT som har låg eller ingen användning.

En annan rekommenderad insatstyp i kunskapsstödet är strukturerad individuell KBT-baserad beteende och färdighetsträning. Av de svarande kommunerna är det 29% som anger att de använder sig av KBT för målgruppen.

I kunskapsstödet rekommenderas TFCO som ett alternativ till institutionsplacering. 16% av kommunerna uppger att de använt sig av denna insats. I de workshops som de regionala samverkans- och stödstrukturen (RSS) har haft med kommunerna framkommer det att TFCO är en efterfrågad insats som flera kommuner vill använda sig av men att det finns få sådana särskilda familjehem tillgängliga.

Standardiserade bedömningsmetoder

Gällande användning av risk- och behovsbedömningsmetoderna är det Erador som används oftast för målgruppen, 29% av kommunerna uppger att de använt sig av den metoden. Erador är en risk- och behovsbedömningsmetod som avser unga med risk för återfall i sexualbrott. Siffran är förhållandevis hög för en målgrupp, ungdomar med risk för återfall i sexualbrott, som är ovanligare för socialtjänsten att bedöma än ungdomar med risk för återfall i våld. Detta gör att resultatet väcker frågor och kan behöva undersökas vidare.

De risk- och behovsbedömningsmetoder som avser risk för återfall i våld och annan kriminalitet används i lägre utsträckning än Erador för sexualbrott. SAVRY används av 21%, Earl av 14%, Ester av 11% och ingen kommun uppger användning av risk- och behovsbedömningsmetoden YLS/CMI.

Det är viktigt att inte generalisera resultaten från denna enkätundersökning till att avse vilka insatser och standardiserade bedömningsmetoder som används i hela Sverige. Det kan möjligen vara så att samverkanspilotens grupp av kommuner särskiljer sig i användningen av insatser och standardiserade bedömningsmetoder från andra kommuner. Att uppge användningen av en metod behöver inte innebära att metoden finns inom den egna verksamheten. Insatsen eller stödet i utredningsarbetet av en standardiserad bedömningsmetod kan ha köpts in av annan aktör. Det är även så att användningen av metoderna inte säger något om hur ofta eller för hur många av målgruppen de använts. Ett svar från en av de andra enkäterna är nämligen att det är 12 % av som uppger att de alltid eller oftast tar stöd av standardiserade risk- och behovsbedömningsmetoder i utredningar för att bedöma barns risk för fortsatt normbrytande beteende/kriminalitet.

Kommunernas behov av förändringar och stöd

I enkäterna till kommunerna frågades efter utvecklingsområden och stöd som kommunerna behöver. Frågan om utvecklingsområden och behov av stöd var också en central del av diskussionerna i workshoparna efter RBM-föreläsningen. De centrala delarna i de här diskussionerna och från svaren på enkäterna sammanfattas i rubrikerna nedan. Till varje sammanfattande rubrik ges citat från det som kommuner har beskrivit.

Behov av att använda och få tillgång till fler av de rekommenderade insatserna respektive standardiserade bedömningsmetoder

I dagsläget har man ett helhetstänk kring den unge och har som mål att jobba multimodalt, men det finns ingen strukturerad insats att bevilja.

Det finns olika bedömningsinstrument och vi behöver bestämma vad vi ska ha. Om/när vi bestämmer oss behöver vi göra det fullt ut, vara eniga.

Det finns starka önskemål från flera kommuner om att samlat erbjuda utbildningar, aktiviteter och stöd kring de standardiserade bedömningsinstrumenten.

Behov av att problematiken och arbetet förankras i ledningen och att de tar ett tydligt ansvar

Att visa upp ledning och politiker mer statistik kring vilka problemområden kommunen har för att skapa förståelse för vilka utmaningar vi står inför och vilka åtgärder som behövs.

Mer resurser för att kunna möta upp behovet av intensiva och samordnade insatser.

Ledningen behöver förstå att detta kommer att ta tid att jobba med.

Stöd under implementeringen av RBM modellen, viktigt att ledning är med, ser behovet och bidrar till att driva utvecklingen framåt.

Behov av samverkan med andra kommuner och stadsdelsförvaltningar

Ta reda på vad angränsande kommuner använder för metoder för att hjälpas åt.

Samordning i avtalssamverkan eftersom vi kommuner har så olika utmaningar och förutsättningar.

Samverka i insatser över länet - inte tappa den frågan. Även samverka vad gäller utbildningar.

De mer omfattande insatserna måste finnas centralt, enskilda förvaltningar kan inte bygga upp sådana banker.

Behov av att utveckla samverkan inom socialtjänsten

Samverkan med öppenvårdsbehandlare behöver stärkas för att klargöra rollerna under hela processen. Till exempel hur man arbetar med familjernas motivation under hela insatsprocessen.

Att behandlare och fältare kommer in tidigare och deltar i möten på socialtjänsten så att de kan bygga en allians med barnet/ungdomen och familjen.

Behov av att utveckla samverkan mellan olika aktörer utanför socialtjänsten

Vi saknar samverkan med t.ex. polis, skola och fritidsgårdar för att fånga upp ungdomar på glid.

Arbeta mer med andra aktörer. Vi behöver utveckla hur vi använder varandra och att vi från vår sida involverar skolan i våra insatser i högre utsträckning.

Behov av att utveckla arbetet med att skapa mottaglighet och motivation för insatserna hos barn och föräldrar

Vi behöver arbeta med mottaglighet mer för att insatserna skall vara verksamma. Här efterfrågas mer stöd och kunskap om att mäta och bedöma.

Kunskapsstödet saknar fördjupning på det viktigaste området som handlar om motivation för förändring hos den målgrupp (föräldrar/barn/unga) som kunskapsstödet avser. Inga av metoderna fungerar om det inte finns motivation.

Behov av att RSS tar en central roll i utvecklingsarbetet

Kan RSS tillsammans med kommunerna komma överens om en eller flera metoder som ska finnas i alla kommuner? Kan RSS hjälpa till att peka i en riktning?

Önskan om att RSS samordnar gemensam utbildningssatsning kring riskbedömningsinstrument.

RSS behöver stödja samordning i avtalssamverkan eftersom vi kommuner har så olika utmaningar och förutsättningar.

Stöd från RSS i att se var och hur skolan ska arbeta med problematiken. Stöd att utforma arbetssätt för flera än socialtjänsten. Samverkan med regionens delar (bup, hab, buh) - kan RSS vara till hjälp i det?

Behov av stöd nationellt

Fortsatt arbete kring att införa de rekommenderade insatser som i dagsläget inte finns i Sverige.

Önskemål om att en nationell aktör ska ta ansvar för att tillgängliggöra och förvalta metoder avseende både bedömningsmetoder och insatser.

Socialstyrelsen behöver vara mer tvingande när det kommer till vilka metoder och arbetssätt som ska användas.

Man önskar någon form av omställningsstöd från Socialstyrelsen eller SKR samt hjälp med implementeringen och en efterföljande utvärdering av densamma.

Informationsbroschyrer riktade till familjerna gällande insatserna.

Fortsatt övergripande stöd från Socialstyrelsen och SKR i form av handböcker och annat skriftligt material (konkretisera med praktiska exempel, vinjetter).

Fortsatta arbetet under 2023

Både Strategiska och Operativa gruppen beslutade mot slutet av 2023 att tills vidare fortsätta ha möten med jämna mellanrum, för att följa upp det fortsatta arbetet med utgångspunkt från samverkanspiloten. En diskussion kommer föras om hur det nationellt ifrån fortsatt kan ges stöd för implementering av kunskapsstödet.

Regeringsuppdrag med beröringspunkter

Under slutet av 2023 har flera regeringsuppdrag startat som på olika sätt har beröringspunkter med kunskapsstödet och samverkanspiloten. Till exempel regeringsuppdraget till Socialstyrelsen att driva ett nationellt kompetensteam för att stärka socialtjänstens brottsförebyggande arbete med barn och unga² samt regeringsuppdraget till Socialstyrelsen och ett antal andra nationella myndigheter om att skapa en ny samverkansstrukturen kallad ”Bob - Barn och unga i organiserad brottslighet”³. Ett annat uppdrag som Socialstyrelsen har tillsammans med SBU är det om att förbättra förutsättningarna för fler placeringar i förstärkta familjehem och behandlingsfamiljer⁴, vilket har en koppling till den i kunskapsstödet rekommenderade insatsen TFCO.

Värt att nämna är också att Länsstyrelsen i Stockholm har sedan 2023 ett regeringsuppdrag att ge stöd till kommuner, regionen och andra aktörer i deras arbete med föräldraskapsstöd i utsatta områden. Uppdraget ska pågå till och med 2026.⁵

² Nationellt kompetensteam ska stärka socialtjänstens brottsförebyggande arbete med barn och unga. Webbplats. 2024-03-15 <https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/nationellt-kompetensteam-ska-starka-socialtjanstens-brottsforebyggande-arbete-med-barn-och-unganationellt-kompetensteam-ska-starka-socialtjanstens-brottsforebyggande-arbete-med-barn-och-unga/>

³ Uppdrag att inrätta en samverkansstruktur för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott. Webbplats. 2024-03-15 <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2023/11/uppdrag-att-inratta-en-samverkansstruktur-for-ett-sammanhallet-arbete-med-barn-och-unga-som-riskerar-att-bega-eller-begar-grova-brott/>

⁴ Uppdrag att förbättra förutsättningarna för fler placeringar i förstärkta familjehem och behandlingsfamiljer. Webbplats. 2024-03-19. <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2023/04/uppdrag-att-forbatta-forutsattningarna-for-fler-placeringar-i-forstarkta-familjehem-och-behandlingsfamiljer/>

⁵ Föräldraskapsstöd i utsatta områden. Webbplats 2024-03-15. <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/samhalle/social-hallbarhet/foraldraskapsstod-i-utsatta-omraden.html>

Lärandeseminarium, Spridningskonferens och Kunskapsguiden

Under hösten 2023 lades en plan för att under 2024 genomföra ett Lärandeseminarium och en Spridningskonferens.

Lärandeseminariet genomfördes under en heldag i Stockholm den 16 april. Syftet med seminariet var att sammanfatta och landa i erfarenheterna från arbetet med samverkanspiloten samt titta framåt och se hur ett fortsatt arbete med stöd för implementering av kunskapsstödet kan se ut.

Inbjudna var de lokala och regionala kontaktpersonerna från samverkanspiloten. Seminariet innehöll en presentation av den här rapporten samt presentationer av lokala och regionala kontaktperson som exemplifierade hur arbetet under året har lagts upp och fungerat i praktiken. Dessutom genomfördes gruppdiskussion om hur behoven ser ut lokalt och regionalt av fortsatt stöd kring implementering. Dagen avslutades med en diskussion tillsammans med en panel av chefer från Socialstyrelsen och SKR.

Spridningskonferensen är planerad till hösten 2024. Planen är att på konferensen ge korta presentationer med utgångspunkt från de aktiviteter som genomfördes inom samverkanspiloten, och presentera det stöd för implementering av kunskapsstödet som då är tillgängligt för alla kommuner. Spridningskonferensen är planerad att genomföras både digitalt och på plats i Stockholm. Målgruppen är primärt personal inom socialtjänsten, från alla kommuner, som arbetar med barn och ungdomar med normbrytande beteende eller i kriminalitet, både från myndighetsutövning och utförare, och både handläggare, behandlare, chefer mm. Även de regionala utvecklingsledarna är en primär målgrupp. Dessutom kommer andra intresserade från kommuner, regioner, statliga myndigheter och civilsamhället vara välkomna.

Redan i juni 2023 kommer olika former av material som stöd för implementering av kunskapsstödet ha samlats på Kunskapsguiden. Det kommer vara stöd som bygger på de material som togs fram under samverkanspiloten, exempelvis inspelningar, stödmaterial, ppt-material mm.

Avslutande kommentarer

Det är uppenbart att den samhällseliga bakgrund till samverkanspiloten som beskrivs inledningsvis är än mer aktuell idag våren 2024. Det vill säga arbetet inför en ny socialtjänstlag med fokus på bland annat förebyggande och kunskapsbaserat arbete samt en tid när barn och ungas utsatthet för och involvering i grov kriminalitet är en stegrande samhällsfråga. Om det blir aktuellt att nya socialtjänstlagen kommer innehålla skrivningar om att verksamheterna ska bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, blir den här typen av rekommendationer om insatser än mer angeläget för verksamheterna i kommunernas socialtjänster.

Det är också uppenbart att kommunerna efterfrågar ett fortsatt stöd för implementering av kunskapsstödet och dess rekommenderade insatser. Det finns behov av ett sådant stöd både lokalt och regionalt ifrån, vilket enskilda kommuner och RSS:er själva behöver se över och utveckla. Den här slutrapporten har visat på flera exempel på att en central del i det här fortsatta arbetet lokalt och regional är samverkan i olika former – mellan olika kommuner och stadsdelsförvaltningar. I både denna samverkan och i arbetet med stöd för implementering i stort har RSS en viktig roll.

Det är från RSS och kommunerna också tydligt att det finns ett fortsatt behov av stöd nationellt ifrån. Mot den bakgrunden kommer det ske ett fortsatt arbete på Socialstyrelsen och SKR för att komma fram till vilka nationella stöd till implementering som är relevanta och möjliga framöver. Det kan vara i form av stöd direkt till både enskilda kommuner, vissa grupper av eller samtliga kommunerna i landet, men även stöd till RSS för att de i sin tur ska kunna fungera som ett relevant stöd för kommunerna.

Nedan ges några exempel på fortsatt arbete för stöd till implementering av kunskapsstödet som det från RSS och kommunerna har framkommit behov av under samverkanspiloten och som Socialstyrelsen och SKR ser möjligheter till att arbeta vidare med:

- Socialstyrelsen och SKR kommer under hösten samla RSS för att tillsammans se över på vilka olika vis RSS kan ges stöd för att på bästa sätt, i sin tur, kunna fungera som ett stöd för kommunerna, i arbetet med implementering av kunskapsstödet
- Socialstyrelsen kommer se över hur uppdraget om förstärkningsteam kan vara en del av det kommande arbetet med att ge stöd för fortsatt implementering av kunskapsstödet och dess rekommenderade insatser
- Socialstyrelsen kommer även på andra vis fortsätta sprida kunskap om kunskapsstödet och de rekommenderade insatserna
- SKR kommer utveckla arbetet med att ge relevant information och stöd till kommunerna när det gäller avtalssamverkan, som ett sätt att göra de rekommenderade insatserna mer tillgängliga